

A group of people, including a young girl in the foreground, under warm, golden light. The girl is smiling and wearing a red top and a colorful necklace. The background shows other people, some wearing headscarves, in a bright, outdoor setting.

PAKOLAISUUDEN ABC

Pako^{Suomen}aisapu

SISÄLTÖ

Johdanto	2
Pakolaiset maailmalla	3
Pakolaisuuden juurisyyt	5
Pakolaisleirit	5
Euroopan pakolaistilanne	6
Pakolaiset Suomessa	9
Sanasto pakolaisuudesta	13

Suomen Pakolaisapu

Suomen Pakolaisapu on vuonna 1965 perustettu pakolaisuuden, kehitysyhteistyön ja kotoutumisen asiantuntija. Olemme uskonnollisesti ja poliittisesti sitoutumaton kansalaisjärjestö sekä YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n virallinen edustaja pakolaisasioiden tiedotuksessa Suomessa.

Tärkein tehtävämme on edistää pakolaisten perusoikeuksia sekä tukea pakolaisia ja siirtolaisia pääsemään aktiivisiksi yhteiskunnan jäseniksi.

SUOMEN PAKOLAISAPU ELOKUU 2019

Suomen Pakolaisapu
Elimäenkatu 15,
00510 Helsinki
09 696 2640
toimisto@pakolaisapu.fi

Seuraa meitä

Facebook: @pakolaisapu
Twitter: @pakolaisapu
Instagram: @pakolaisapu

PAKOLAINEN, TURVAPAIKANHAKIJA, SIIRTOLAINEN...

**Mitä eroa on pakolaisella ja turvapaikanhakijalla?
Mikä on Dublin-asetus tai mitä tarkoittaa palautuskielto?
Kotoutuminen ja kotouttaminen – mikä niiden ero on?**

Pakolaisavun ABC:stä löydät vastaukset näihin ja moniin muihin kysymyksiin.

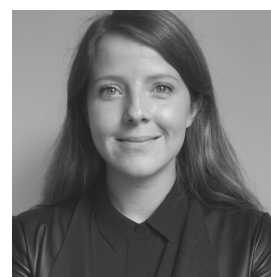
Suomen Pakolaisapu auttaa päättäjiä, toimittajia ja muita vaikuttajia toimimaan faktatietoon pohjautuen. Meillä on yli viidenkymmenen vuoden kokemus pakolaistyöstä niin Suomessa kuin maailmalla. Olemme YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n virallinen tiedotuskumppani Suomessa. Jaamme asiantuntemustamme mielellämme ja olemme käytettävissä pakolaisuuteen ja siirtolaisuuteen liittyvissä kysymyksissä.

Puuttuuko kirjasesta tarvitsemasi sana tai teema? Päivitämme sanakirjaa kerran vuodessa ja otamme mielellämme vastaan kysymyksiä ja parannusehdotuksia.

ANNU LEHTINEN

Toiminnanjohtaja
044 719 1771
annu.lehtinen@pakolaisapu.fi

IDA SCHAUMAN

Vaikuttamistyön päällikkö
040 560 0772
ida.schauman@pakolaisapu.fi

PAKOLAISET MAAILMALLA

Konfliktien ja vainon vuoksi pakenemaan joutuneita ihmisiä on maailmassa enemmän kuin koskaan aiemmin. Heistä valtaosa elää kehitysmaissa.

Köyhät maat kantavat suurimman vastuun maailman pakolaisista: yli kahdeksan kymmenestä pakolaisesta elää kehitysmaassa. Väkilukuun suhteutettuna pakolaisia on eniten Libanonissa, missä joka kuudes asukas on pakolainen. Lukumäärällisesti eniten pakolaisia on puolestaan Turkissa, missä oli vuoden 2018 lopussa arviolta 3,7 miljoonaa pakolaista. Muita merkittäviä vastaanottajamaita ovat Pakistan (1,4 milj.), Uganda (1,2 milj.), Sudan (1,2 milj.) ja Saksa (1,1 milj.).

Miehiä ja naisia on pakolaisina lähes saman verran. Lasten osuus pakolaisista on ollut jatkuvassa nousussa: vuonna 2018 yli puolet maailman pakolaisista oli alle 18-vuotiaita. Ugandassa asuvista pakolaisista 62 % ovat lapsia.

Suurin osa kodeistaan paenneista ihmisistä, noin 41,3 miljoonaa, asuu kotimaansa rajojen sisäpuolella. Eniten maan sisäisiä pakolaisia on Kolumbiassa (7,8 milj.), Syyriassa (6,2 milj.), Kongossa (4,5 milj.) ja Somaliassa (2,6 milj.). Etiopiassa maan sisäisten pakolaisten määrä yli kaksinkertaistui vuoden 2018 aikana 2,6 miljoonaan.

70,8 milj. kotiseudultaan siirtymään joutunutta

Heistä 25,9 miljoonaa on pakolaisia, 41,3 miljoonaa kotimaansa sisällä siirtymään joutuneita ja 3,5 miljoonaa turvapaikanhakijoita. Kotinsa jättäneiden ihmisten määrä on kasvanut 5,5 miljoonalla vuodesta 2015.

67 % maailman pakolaisista on kotoisin viidestä kriisimaasta

Syyriasta on vuonna 2011 alkaneen sodan vuoksi paennut ulkomaille yli 6,7 miljoona ihmistä. Muita suurimpia lähtömaita ovat Afghanistan (2,7 milj.), Etelä-Sudan (2,3 milj.), Myanmar (1,1 milj.) ja Somalia (900 000).

84 %
maailman
pakolaisista
oleskelee
kehittyvissä
maissa.

PAKOLAISUUDEN JUURISYYT

Konfliktit ja vaino ovat yleisiä syitä sille, miksi ihmiset lähtevät pakoon kotiseudultaan. Yhä useampi joutuu kuitenkin jättämään kotinsa muiden syiden, kuten köyhyyden, ilmastonmuutoksen ja ympäristökatastrofien vuoksi. Esimerkiksi 61 % kaikista kotimaansa sisällä siirtymään joutuneista on paennut luonnonkatastrofin seurauksena.

Pakolaisoikeudessa ei kuitenkaan virallisesti tunnusteta köyhyyden tai ilmastonmuutoksen vuoksi kodistaan pakenevia pakolaisiksi. Termi pakolainen on määritelty Genevessä vuonna 1951 solmitussa kansainvälisessä pakolaissopimuksessa oikeudellisesti viittaamaan vain vainoon perustuvaan pakkomuuttoon. Pariisin ilmastopöytäkirja tunnustaa ilmastonmuutoksen ensimmäistä kertaa historiassa ihmisoikeuskysymykseksi, mutta liikehdintää kansainvälisten sopimusten muuttamiseksi ja pakolaisuuden määritelmän laajentamiseksi ei ole.

Pakolaisuuden ja siirtolaisuuden juurisyihin voidaan puuttua kehitysyhteistyöllä. Hauraiden maiden vahvistaminen ehkäisee konfliktien syntymistä, vähentää köyhyyttä ja auttaa yhteiskuntia vastaamaan paremmin ilmastonmuutoksen aiheuttamiin kriiseihin. Etenkin korvamerkitsemätön eli joustava tuki mahdollistaa varojen suuntaamisen sinne, missä apua tarvitaan eniten. Kriisialueiden kehitystä ja vakautta voidaan edistää myös rauhanturvaamisoperaatioiden kautta.

PAKOLAISLEIRIT

Vuosituhannen alussa valtaosa pakolaisista eli pakolaisleireillä tai maaseudulla. Tänä päivänä noin kolmannes maailman pakolaisista elää pakolaisleireillä. Suomenkin allekirjoittaman New Yorkin julkilausuman mukaan pakolaisleirien tulisi olla vain hyvin perusteltu ja väliaikainen ratkaisu kotinsa jättämään joutuneille ihmisille. Suuri osa pakoon lähteneistä ihmisistä joutuu kuitenkin asumaan useita vuosia leireillä humanitaarisen avun varassa. Monet lapset eivät ole nähneet elämää leirien ulkopuolella lainkaan.

Vaikka humanitaarisella avulla ja pakolaisleireillä on tärkeä rooli pakolaiskriisiin vastaamisessa, pidempikestoisia ja kestävämpiä ratkaisuja tarvitaan. On aina parempi sekä pakolaisen että vastaanottavan yhteiskunnan kannalta, että pakolainen pääsee kotoutumaan osaksi paikallisyhteisöä mahdollisimman nopeasti.

EUROOPAN PAKOLAISTILANNE

Euroopassa on edelleen vain pieni määrä maailman pakolaisista.

Pakolaisten määrä Euroopassa on korkeampi kuin vielä viisikin vuotta sitten, sillä vuonna 2015 yli miljoona konflikteja ja köyhyyttä pakenevaa ihmistä saapui Eurooppaan turvallisemman elämän toivossa. Suurin osa pakolaisista saapui meriteitse Kreikkaan. Näistä Välimeren ylittäneistä pakolaisista puolet oli syyrialaisia, jotka pakenivat kotimaansa pitkittynyttä konfliktia.

Vaikka pakolaisten määrä Euroopassa on kasvanut, suurin osa heistä on Turkissa, missä on tällä hetkellä 3,6 miljoonaa syyrialaista sekä noin 100 000 pakolaista ja turvapaikanhakijaa muista kansalaisuuksista. Jos Turkia ei lasketa mukaan, maailman kotinsa jättäneistä ihmisistä on Euroopassa vain 14 % ja EU:n alueella vain 4,8 %.

Merkittävin vastaanottajamaa Euroopan unionissa on Saksa. Se vastaanotti vuonna 2018 kaikista maailman maista kuudenneksi eniten paenneita, eli 1,1 miljoonaa ihmistä. Vuonna 2018 Eurooppaan saapui 141 500 pakolaista ja siirtolaista, joista 116 647 tuli Eurooppaan Välimeren ylittäen. 22 % heistä oli lapsia. UNHCR:n arvioiden mukaan ainakin 2 277 menehtyi Välimerta ylittäessä.

Euroopassa 11 miljoonaa kotinsa jättämään joutunutta

YK:n pakolaisjärjestö UNHCR:n Global Trends raportin mukaan Euroopassa oli vuonna 2018 6,4 miljoonaa pakolaista, 1,2 miljoonaa turvapaikanhakijaa ja 2,7 miljoonaa kotimaansa sisällä siirtymään joutunutta. 41 % Eurooppaan saapuneista pakolaisista ja turvapaikanhakijoista oli alle 18-vuotiaita lapsia.

Vaikka noin 1,4 miljoonaa pakolaista oli uudelleensijoittamisen tarpeessa vuonna 2018, alle 6 % heistä sai uudelleensijoituspaikan.

Kokonaisuudessaan pakolaisia ja siirtolaisia saapui Eurooppaan 23 % vähemmän vuonna 2018 kuin 2017. Myös turvapaikkahakemusten määrä tippui 10 % vuoteen 2017 verrattuna: uusia hakemuksia tehtiin 638 000, joista suurin osa oli syyrialaista tekemiä. Hakemusten määrä on tippunut yli puolella vuoden 2016 turvapaikanhakijoiden määrästä, jolloin Euroopan unionissa rekisteröitiin lähes 1,3 miljoonaa turvapaikanhakijaa.

EU–Turkki-sopimuksen myötä Turkin kautta Kreikkaan saapuvien määrä laski huomattavasti vuonna 2016–2017. Pakolaisia saapuu kuitenkin yhä enemmän Espanjan kautta. Espanjaan saapui vuonna 2018 noin 65 400 pakolaista ja siirtolaista, joka on 131 % enemmän kuin vuonna 2017.

Kotiseutunsa jättäneiden määrää Euroopassa selittää Itä-Ukrainan konfliktista johtuva muuttoliike. Ukrainassa oli vuonna 2018 1,5 miljoonaa maan sisällä siirtymään joutunutta. Yli miljoona ukrainalaista on lähtenyt maasta levottomuuksien takia ja vuonna 2018 151 000 ukrainalaista sai turvapaikan maan naapurivaltioista.

Vaikka pakolaisten määrä on noussut tasaisesti viime vuosina, valtioiden halu vastaanottaa uudelleensijoitettuja pakolaisia on vähentynyt viime vuosina. Uudelleensijoittamisen määrä on tippunut huomasti vuodesta 2016, jolloin uudelleensijoitettujen pakolaisten määrä oli 163 200. Vuonna 2018 kokonaisuudessaan 29 valtiota uudelleensijoittivat 81 300 pakolaista. UNHCR:n arvion mukaan vuonna 2018 noin 1,4 miljoonaa pakolaista oli uudelleensijoittamisen tarpeessa, mutta vain 81 300 eli alle 6 % heistä sai uudelleensijoituspaikan. Uudelleensijoitusten laskua selittää osin se, että useat valtiot nostivat kiintiötään vuonna 2016 vuoden 2015 pakolaistilanteen vuoksi, mutta kansainvälistä yhteistyötä tarvitaan edelleen tilanteen ratkaisemiseksi.

90 % EU:n alueelle tulleista pakolaisista saapui epäsäännöllisiä reittejä pitkin.

Toimet pakolaistilanteen tasapainottamiseksi EU:ssa

Koska turvapaikanhakijoita saapui vuoden 2015 aikana paljon etenkin Etelä-Euroopan maihin, EU-maat sopivat keväällä 2016 turvapaikanhakijoiden sisäisistä siirroista tilanteen tasapainottamiseksi. Sopimuksen mukaan Kreikasta, Italiasta ja Unkarista siirretään 160 000 turvapaikanhakijaa muihin EU-maihin, jotka käsittelevät turvapaikanhakijoiden hakemukset. Tällä hetkellä vain pieni osa näistä turvapaikanhakijoista on siirretty muihin EU-maihin. Sitoumus ei siis ainakaan toistaiseksi ole helpottanut EU:n eteläisten jäsenmaiden tilannetta.

Vähentääkseen Turkista Kreikan saarille tulevien siirtolaisten määrää, EU teki Turkin kanssa keväällä 2016 sopimuksen turvapaikanhakijoiden palauttamisesta Turkkiin. EU–Turkki-sopimusta on kuitenkin kritisoitu ongelmalliseksi ihmisoikeuksien näkökulmasta. Turkkiä on syytetty sopimuksen allekirjoittamisen jälkeen palautuskiellon rikkomisesta palauttamalla ihmisiä vaarallisiin maihin, kuten Afganistaniin.

90 % EU:n alueelle tulleista ihmisistä, joille myönnettiin kansainvälistä suojelua, saapui niin sanottuja epäsäännöllisiä reittejä pitkin. Turvallisten reittien lisääminen Eurooppaan on erittäin tärkeää, jotta kotiseudultaan paenneet ihmiset eivät joutuisi vaarantamaan henkeään esimerkiksi hengenvaarallisilla matkoilla Välimeren yli. Uudelleensijoittaminen pakolaiskiintiön kautta tarjoaa turvallisen väylän suoraan Eurooppaan tai muuhun länsimaahan.

Mahdolliseksi ratkaisuksi on ehdotettu myös humanitaarisia viisumeja, joiden avulla suojelun tarpeessa oleva pystyisi matkustamaan laillisesti siihen maahan, josta hän haluaa hakea turvapaikkaa. EU:ssa ei ole tällä hetkellä käytössä humanitaaristen viisumien järjestelmää, mutta niitä on kokeiltu esimerkiksi Ranskassa ja Italiassa. Muitakin turvallisia tapoja siirtyä Eurooppaan on, esimerkiksi perheenyhdistämisen ja uudelleensijoittamisen kautta.

EU on viime vuosien aikana ottanut yhä suurempia askelia kohti unionin yhteistä turvapaikkapolitiikkaa. Neuvottelut ovat olleet haastavia, eikä uusista ratkaisuista ole päästy yksimielisyyteen. EU:n jäsenvaltiot ovat sitoutuneet noudattamaan YK:n pakolaissopimusta ja uuden turvapaikkajärjestelmän tulee noudattaa pakolaissopimuksen perustavanlaatuisia osia ja oikeuksia. EU on muun muassa ehdottanut uusien turvapaikkakeskusten rakentamista Euroopan ulkopuolelle. Ehdotus on nostanut huolen siitä, ovatko keskuskeskukset lähinnä uusia pakolaisleirejä, joiden avulla voidaan vähentää pakolaisten tuloa Eurooppaan.

PAKOLAISET SUOMESSA

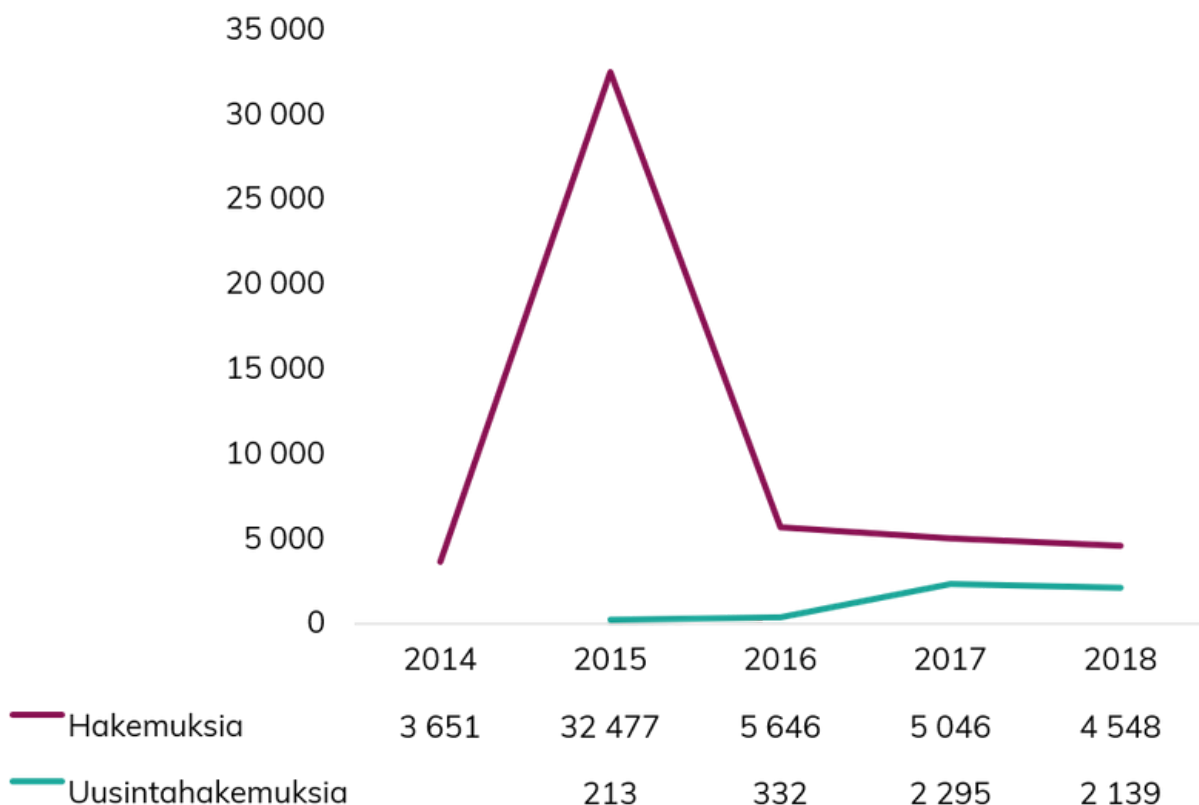
Maailman kotinsa jättäneistä on pakolaisena Suomessa vain 0,03 %.

Maahanmuuttoviraston mukaan ulkomaalaistaustaisten määrä Suomessa on kasvanut tasaisesti kahden viime vuosikymmenen aikana. Suomessa asui vuonna 2017 kaikkiaan 358 000 ulkomaalaistaustaista ihmistä, joista 321 494 (84 %) on syntynyt ulkomailla ja 62 629 (16 %) on syntynyt Suomessa. Vuonna 2018 Suomessa asui lähes 258 000 ulkomaan kansalaista, joista ylivoimaisesti suurin kansalaisuusryhmä olivat Viron kansalaiset. Ulkomaalaistaustaisia ovat ne henkilöt, joiden molemmat vanhemmat tai ainoa tiedossa oleva vanhempi on syntynyt ulkomailla.

Vuonna 2015 turvapaikanhakijoita saapui Suomeen 32 476, mikä on enemmän kuin koskaan aikaisemmin. Turvapaikkahakemusten määrä kuitenkin laski huomattavasti seuraavina vuosina: vuonna 2016 turvapaikkaa haki 5 657 ihmistä, vuonna 2017 5 059 ihmistä ja vuonna 2018 4 548 ihmistä, joista vähän yli puolet, eli 2 409 ihmistä, haki turvapaikkaa ensimmäistä kertaa. Loput 2 139 ihmistä tekivät uusintahakemuksen ja 381 ihmisen hakemus siirrettiin EU:n sisäisenä siirtona Suomeen.

Turvapaikanhakijoita tuli eniten vuonna 2018 Irakista, Venäjältä ja Somaliasta. Euroopan unionin sisäisiä siirtoja myönnettiin 367 henkilölle, joista suurin osa oli eritrealaisia ja syyrialaisia. Kaikista turvapaikanhakijoista 70 % oli miehiä ja 30 % naisia. Noin puolet hakijoista oli nuoria aikuisia, eli 18–34-vuotiaita, ja neljäsosa 0–17-vuotiaita lapsia ja nuoria.

Turvapaikkahakemusten määrä (2014–2018)

Turvapaikanhakijoille tehtiin 457 myönteistä oleskelulupapäätöstä muulla kuin kansainvälisen suojelun perusteella. Turvapaikanhakijoille myönnetyt muut oleskeluluvat tarkoittavat esimerkiksi yksilöllisestä inhimillisestä syystä tai ihmiskaupan uhriksi joutumisen perusteella myönnettyjä oleskelulupia. Myönteisten päätösten suhteellisen kasvun taustalla on muun muassa se, että hakijat ovat esittäneet valitusvaiheessa aiempaa enemmän uusia perusteita hakemukselleen. Yleisin uusi peruste on ollut kristinuskoon kääntyminen.

Hallinto-oikeudet tekivät vuonna 2018 6 804 ratkaisua muutoksenhakuun tulleista Maahanmuuttoviraston turvapaikkapäätöksistä. 330 päätöstä palautettiin Maahanmuuttovirastolle laintulkinta- tai menettelyvirheen vuoksi. Virheen vuoksi palautettujen päätösten osuus oli viime vuonna 4,9 %. Virheiden määrä on kasvanut vuosina 2016-2018, sillä vielä vuonna 2015 virheiden määrä oli 0,2 %.

Vuonna 2018 Maahanmuuttovirasto teki yhteensä 2 497 päätöstä ensimmäisiin kansainvälistä suojelua saaneiden perheenjäsenten perheenyhdistämishakemuksiin, joista 1 752 oli myönteisiä ja 745 kielteisiä. Samana vuonna kansainvälistä suojelua saaneet henkilöt tekivät yhteensä 2 512 oleskelulupahakemusta perhesiteen perusteella. Perinteisesti perheenyhdistämishakemusten määrällä on tapana nousta, kun myönteisten turvapaikkapäätösten määrä nousee. Tämä kehitys ei kuitenkaan ole näkynyt Suomessa. Esimerkiksi vuonna 2011 tehtiin 1 271 positiivista turvapaikkapäätöstä ja 2 014 perheenyhdistämishakemusta, kun vuonna 2016 tehtiin 7 745 myönteistä turvapaikkapäätöstä ja 1 651 perheenyhdistämishakemusta. Syynä hakemusmäärien laskuun ovat muun muassa viimeisimmät perheenyhdistämistä koskevat lakimuutokset.

Muutokset Suomen turvapaikkapolitiikassa

Suomen turvapaikkapolitiikassa on viime vuosina tehty useita muutoksia niin viranomaisten kuin päättäjienkin tahoilla. Hallitus julkisti joulukuussa 2015 turvapaikkapolitiittisen toimenpideohjelman, joka puolestaan johti uusiin lainsäädäntö- ja käytäntömuutoksiin. Muutosten keskeisinä aiheina on ollut muun muassa humanitaarisen suojelun poistaminen, oikeusavun mahdollisuuden heikentäminen turvapaikanhaun ratkaisevassa alkuvaiheessa ja perheenyhdistämisen kriteerien rajoittaminen. Muutosten yhteisvaikutuksista turvapaikanhakijoiden oikeuksiin ei ole vielä tutkittu, mutta useat tutkimukset turvapaikkaprosessista antavat huolestuttavan kuvan.

Tutkimus: Kansainvälistä suojelua koskevat päätökset Maahanmuuttovirastossa 2015–2017.

Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta, Åbo Akademin ihmisoikeusinstituutti sekä Yhdenvertaisuusvaltuutettu julkaisivat keväällä 2018 tutkimuksen Maahanmuuttoviraston linjasta kansainvälistä suojelua hakevien turvapaikkapäätöksiin. Kansainvälistä suojelua Suomesta hakevien oikeudellinen asema näyttää tutkimuksen mukaan heikentyneen merkittävästi. Viime vuosien muutokset ulkomaalaislakiin eivät selitä linjan tiukentumista, vaan muutos johtuu Maahanmuuttoviraston tiukentuneista tulkintalinjoista. Tutkimuksessa todetaan, että kyse on siitä, että hakijoita ei yksinkertaisesti uskota samalla tavoin kuin vuonna 2015.

Tutkimus: Protected on Paper?

YK:n lastenjärjestö UNICEFin mukaan Suomessa on vakavia puutteita turvapaikanhakijalasten oikeuksien toteutumisessa. Järjestön maaliskuussa 2018 julkaistun Protected on Paper? - tutkimuksen mukaan Suomi muun muassa jatkuvasti käännättää alaikäisiä maihin, joiden turvallisuus on kyseenalainen. Tutkimuksessa arvostellaan myös oikeusapujärjestelmää. Tutkimuksen mukaan turvapaikanhakijalapset eivät saa Suomessa riittävää oikeusapua koko turvapaikkaprosessin ajan.

Turvapaikkamenettelyyn liittyvien mahdollisten väärinkäytösten estäminen ei saa johtaa kaikkein heikommassa asemassa ja todellisen turvapaikan tarpeessa olevien oikeuksien rikkomiseen.

Turvapaikkamenettelyn tarkoitus on turvata, että hakijoiden joukosta tunnistetaan ne, joilla on tarve kansainväliseen suojeluun. Myös kielteiset turvapaikkapäätökset ja niitä seuraavat palautukset ovat osa turvapaikkajärjestelmää. Linjausten ja lakimuutosten vuoksi on kuitenkin suuri riski, että käännytettävien joukossa on kansainvälistä suojelua tarvitsevia henkilöitä.

Selvitykset turvapaikkamenettelystä

Siirtolaisuusinstituutin marraskuussa 2018 julkaistun selvityksen mukaan turvapaikkapäätösten valitusaikojen lyhentäminen on vaikeuttanut valitusten tekemistä ja vaarantaa hakijoiden oikeusturvan. Oikeusavun saanti on myös vaikeutunut ja monella turvapaikanhakijalla ei selvityksen mukaan ollut tietoa omista oikeuksistaan oikeusapuun.

Sisäministeriön tilaamassa riippumattomassa selvityksessä todetaan, että turvapaikkaprosessia täytyy kehittää kokonaisuutena niin, että turvapaikanhakijan näkökulma ja etu tulevat huomioiduiksi yhä paremmin. Selvityksessä esitetään 21 suositusta siitä, miten turvapaikkaprosessia voidaan edelleen kehittää, miten viranomaisten rooleja ja tehtäviä tulee selkeyttää sekä, miten turvapaikkaprosessille ja sen keskeisille toimijoille voidaan luoda käytännöllisempi toteutus ja yhteistyö. Tutkimuksen toteutti Owal Group ja se julkaistiin kesäkuussa 2019.

SANASTO

PAKOLAISUUDESTA

Dublin asetus

Vuonna 1990 allekirjoitetulle Dublinin sopimukselle perustuva järjestelmä määrittelee, mikä EU:n jäsenvaltio on vastuussa unionin alueella jätetyn turvapaikkahakemuksen tutkimisesta. Asetuksen mukaan vastuu turvapaikkahakemuksen käsittelystä kuuluu sille jäsenvaltiolle, josta EU:n ulkopuolelta tuleva henkilö on ensimmäiseksi hakenut turvapaikkaa.

Järjestelmän määrittelemien kriteerien perusteella jäsenvaltiot voivat pyytää toista valtiota ottamaan takaisin turvapaikanhakijan, jonka hakemuksen tutkiminen kuuluu tämän toisen valtion vastuulle. Turvapaikanhakijalla ei kuitenkaan ole velvollisuutta hakea turvapaikkaa ensimmäisestä EU-maasta, johon hän saapuu. Dublin-asetuksen uudistamista valmistellaan. Tällä hetkellä Dublin-palautuksia ei tehdä Kreikkaan ja Unkariin.

EU-Turkki-sopimus

EU-Turkki-sopimus on 18.3.2016 solmittu EU:n ja Turkin välinen julkilausuma. Sen tarkoituksena on vähentää Turkista Kreikan saarille tulevien siirtolaisten ja turvapaikanhakijoiden määrää.

Sopimuksen mukaan Turkista Kreikkaan tulleet siirtolaiset ja turvapaikanhakijat palautetaan Turkkiin. Jokaista Kreikasta Turkkiin palautettua syyrialaista kohden EU ottaa alueelleen yhden syyrialaisen Turkista. Osana sopimusta Turkille luvattiin kolme miljardia euroa pakolaisista huolehtimiseen. EU sitoutui sopimuksen myötä edistämään turkkilaisten viisumivapautta ja Turkin EU-jäsenyysneuvotteluja.

"Kaikki Turkista Kreikkaan tulleet siirtolaiset ja turvapaikanhakijat palautetaan Turkkiin."

Geneven pakolaissopimus

Geneven pakolaissopimuksen on allekirjoittanut 138 maata. Sopimuksessa määritellään pakolaisuuden edellytykset ja pakolaisille kuuluvat oikeudet. Sopimus tehtiin toisen maailmansodan päättymisen jälkeen vuonna 1951 alun perin Euroopassa oleskelevien pakolaisten auttamiseksi. Tuolloin sopimus koski ennen 1.1.1951 vainoaa paenneita henkilöitä.

Vuonna 1965 maantieteellinen ja alueellinen raja poistettiin sopimuksesta ja sopimus ulotettiin koskemaan kaikkia pakolaisia maailmanlaajuisesti. Suomi allekirjoitti Geneven sopimuksen lokakuussa 1968 ja se astui voimaan 8.1.1969.

Humanitaarinen suojelu

Humanitaarinen suojelu on ollut oleskeluluvan perusteena, jos turvapaikan tai toissijaisen suojelun edellytykset eivät ole täyttyneet, mutta hakija ei ole voinut palata kotimaahansa sen huonon turvallisuustilanteen tai ympäristökatastrofin vuoksi.

Huono turvallisuustilanne voi johtua aseellisesta selkkauksesta tai vaikeasta ihmisoikeustilanteesta. Suomi lopetti oleskeluvan myöntämisen humanitaarisen suojelun perusteella vuonna 2016.

Joukkopalautus

Joukkopalautuksella tarkoitetaan ihmisryhmän palauttamista toiseen maahan ilman, että heidän tilannettaan tarkastellaan yksilöllisesti, eli heille ei esimerkiksi anneta tilaisuutta hakea turvapaikkaa. Euroopan ihmisoikeussopimukset kieltävät joukkopalautukset.

Kansainvälinen suojelu

Kansainvälisellä suojelulla tarkoitetaan toisen valtion tarjoamaa suojaa ihmiselle, jonka kotimaa ei suojelua tarjoa. Suomessa kansainvälistä suojelua tarvitseville voidaan myöntää turvapaikka tai oleskelulupa toissijaisen suojelun perusteella.

Näiden lisäksi Suomeen otetaan UNHCR:n myöntämän pakolaisstatuksen maailmalla saaneita henkilöitä osana Suomen pakolaiskiintiötä. Kaikki kansainvälistä suojelua saavat henkilöt eivät siis automaattisesti ole pakolaisia. Turvapaikanhakijoiden kohdalla Maahanmuuttovirasto tekee päätöksen suojelun myöntämisestä turvapaikkahakemuksen käsittelyn yhteydessä.

Karkottaminen

Karkottamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa Suomessa oleskellut ulkomaalainen määrätään poistumaan Suomesta oleskeluluvan tai viisumin umpeutumisen nojalla tai siksi, että häntä pidetään kykenemättömänä huolehtimaan itsestään.

Toistuva rikokseen syyllistyminen, vakaviin rikokseen syyllistyminen ja vaarallisuus valtiolle tai muille ihmisille ovat perusteita karkotukselle silloinkin, kun henkilön oleskelulupa on voimassa.

Kiintiöpakolainen

Kiintiöpakolainen on henkilö, jolla on YK:n pakolaisasiain päävaltuutetun (UNHCR) myöntämä pakolaisen asema ja joka saapuu maahan vastaanottajavaltion määrittelemän pakolaiskiintiön puitteissa. Eduskunta määrittää Suomessa pakolaiskiintiön vuosittain.

Vuodesta 2001 alkaen Suomeen otettavien kiintiöpakolaisten määrä on ollut 750 henkilöä vuodessa. Vuosina 2014 ja 2015 pakolaiskiintiötä nostettiin Syyrian sodan vuoksi 1050 henkilöön.

Kiintiöpakolaiset tulevat Suomeen usein pakolaisleireiltä, mutta yhä useammin myös kaupungeista. Suomen viime vuosina ottamat kiintiöpakolaiset ovat olleet pääasiassa syyrialaisia, kongolaisia, afganistanilaisia ja sudanilaisia.

Kotoutuminen

Kotoutumisella tarkoitetaan lain mukaan maahanmuuttajan ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, jonka tavoitteena on antaa maahanmuuttajalle yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja samalla, kun tuetaan hänen mahdollisuuksiaan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämiseen.

Kotoutujan näkökulmasta kotoutuminen on eräänlaista oman paikan löytämistä uudessa kotimaassa.

Kotouttaminen

Kotouttamisella tarkoitetaan kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen toimenpiteillä ja palveluilla.

Käännättäminen

Käännättämisellä tarkoitetaan tilannetta, jossa ulkomaan kansalainen määrätään poistumaan Suomesta maahantuloluvan puuttumisen, passintarkastuksessa annettujen puuttuvien tai virheellisten tietojen, varattomuuden tai kielteisen turvapaikkapäätöksen nojalla.

Käännättäminen on mahdollista myös silloin, kun ulkomaalaisen epäillään todennäköisesti syyllistyvän vakaviin rikoksiin tai olevan vaaraksi valtion turvallisuudelle.

Maahanmuuttaja

Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta henkilöä, jonka tarkoituksena on asua maassa pidempi aika, yleensä vähintään vuosi.

Maahanmuuttajia ovat siis kaikkien maiden kansalaiset, jotka muuttavat Suomeen. Eniten maahanmuuttajia Suomessa on Virosta, Venäjältä ja Irakista.

"Maahanmuuttajalla tarkoitetaan Suomeen muuttanutta henkilöä, jonka tarkoituksena on asua maassa pidempi aika, yleensä vähintään vuosi."

Maahanmuuttovirasto

Maahanmuuttovirasto (Migri) on Suomen sisäasiainministeriön alainen virasto, joka käsittelee ja ratkaisee maahantuloon, maassa oleskeluun, pakolaisuuteen sekä Suomen kansalaisuuteen liittyviä asioita. Migri aloitti toimintansa 1.1.2008. Maahanmuuttoviraston edeltäjä, Ulkomaalaisvirasto (UVI), aloitti toimintansa vuonna 1995.

**Kotoutujan
näkökulmasta
kotoutuminen on
eräänlaista oman paikan
löytämistä uudessa
kotimaassa.**

Maansisäinen pakolainen

Maansisäiset pakolaiset eli evakot ovat ihmisiä, jotka ovat joutuneet jättämään kotinsa esimerkiksi aseellisen konfliktin, väkivallan, ihmisoikeusloukkauksien tai luonnonkatastrofin vuoksi, mutta eivät ole poistuneet kotimaastaan.

He ovat siis paossa kodeistaan ja kotiseuduiltaan mutta eivät ole jättäneet kotimaataan. Suurin osa maailman pakolaisista ovat maansisäisiä pakolaisia.

Oleskelulupa

Oleskeluluvalla tarkoitetaan valtion jollekin tietylle henkilölle myöntämää määräaikaista tai pysyvää lupaa asua valtionsa alueella. Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan turvapaikan tai toissijaisen suojelun tarpeen perusteella. Aiemmin Suomi myönsi oleskelulupia myös humanitaarisin perustein. Lisätietoa turvapaikkapäätöksistä Maahanmuuttoviraston sivulta.

Oleskelupa toissijaisen suojelun perusteella

Turvapaikkaa hakeneelle myönnetään oleskelulupa toissijaisen suojelutarpeen perusteella, jos häntä uhkaa kotimaassa tai pysyvässä asuinmaassa kuolemanrangaistus, kidutus tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu.

Oleskelulupa yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella

Turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan Suomessa yksilöllisen inhimillisen syyn perusteella eli mikäli kielteinen turvapaikkapäätös olisi kohtuuton turvapaikanhakijan terveydentilan, Suomeen syntyneiden siteiden tai muun yksilöllisen inhimillisen syyn takia.

Kyseessä ei ole varsinainen suojelun tarpeeseen perustuva oleskelulupa, joten esimerkiksi perheenyhdistämisoikeus on rajoitetumpi.

Pakolainen

Pakolainen on henkilö, jolle on myönnetty kansainvälistä suojelua kotimaansa ulkopuolella. Hän on paennut kotimaastaan ihmisoikeusrikkomuksia, sotaa ja levottomuuksia. Hän on joutunut jättämään kotimaansa, koska hänellä on perusteltu syy pelätä joutuvansa vainotuksi. Pakolaista vainotaan hänen alkuperänsä, kansallisuutensa, uskontonsa, yhteiskunnallisen ryhmänsä tai poliittisen mielipiteensä perusteella.

Ulkomaalaislaissa pakolaisella tarkoitetaan ainoastaan niitä, jotka ovat saaneet Geneven pakolaissopimuksessa määritellyn turvapaikan eli pakolaisen statuksen. Arkikielessä pakolaisella viitataan usein kaikkiin niihin, jotka ovat joutuneet pakenemaan kotiseudultaan sekä myös niihin, joilla on kohdemaassaan suojeluperusteinen oleskelulupa.

Pakolaisasema

Pakolaisaseman saa Suomessa kolmessa eri tapauksessa. Pakolaisasema myönnetään turvapaikan Suomesta saaneille ja pakolaiskiintiön kautta maahan tulleille sekä heidän perheenjäsenilleen, jotka tulevat maahan perheenyhdistämisen kautta. Pakolaisasema on vahvin kansainvälisen suojelun kategoria.

Pakolaisten uudelleensijoittaminen

Uudelleensijoittamisella tarkoitetaan kansainvälisen suojelun tarpeessa henkilöiden sijoittamista turvapaikan antavaan maahan esimerkiksi pakolaiskiintiön kautta. Uudelleensijoittamisella voidaan tarjota pakolaisille turvallinen väylä suoraan kolmannesta maasta Eurooppaan tai muuhun länsimaahan.

Palautuskielto (non-refoulement)

Palautuskiellon eli non-refoulement -periaatteen mukaan ketään ei saa palauttaa alueelle, jossa häntä uhkaa kuolemanrangaistus, kidutus, vaino tai muu epäinhimillinen tai ihmisarvoa loukkaava kohtelu. Palauttava maa on siis vastuussa siitä, ettei palautettavan ihmisoikeuksia loukata hänen kotimaassaan.

"Palauttava maa on vastuussa siitä, ettei palautettavan ihmisoikeuksia loukata hänen kotimaassaan."

Palautuskielto on absoluuttinen, eikä siitä voida poiketa esimerkiksi siksi, että henkilö olisi uhka yleiselle turvallisuudelle. Palautuskielto on kirjattu Suomen perustuslakiin ja ulkomaalaislakiin sekä YK:n pakolaissopimukseen ja Euroopan ihmisoikeussopimukseen, joihin Suomi on sitoutunut.

Palautussopimus

Palautussopimus (myös takaisinottosopimus) on sopimus, jonka nojalla henkilöitä voidaan palauttaa lähtö- tai kauttakulkumaihinsa. Palautussopimukset voivat olla EU:n palautussopimuksia tai kahdenvälisiä palautussopimuksia. Palautussopimus ei kuitenkaan ole edellytys palauttamiselle.

Vuonna 2016 Suomesta palautettiin ihmisiä yli 100 maahan, joista virallinen palautussopimus oli vain 10 maan kanssa. Valtioilla on velvollisuus ottaa vastaan oman maansa kansalaisia, ja usein palautussopimuksilla tätä velvollisuutta laajennetaan koskemaan myös valtion kautta kulkeneita henkilöitä.

A group of women and children are sitting outdoors, likely in a camp or a community gathering. In the foreground, a woman with short dark hair, wearing a black top with a pink and white floral pattern and a blue beaded necklace, looks towards the right. Next to her, a young child in a red, white, and blue striped shirt sits on a blue plastic chair, holding a blue pen in their mouth. Behind them, several other women are visible, some wearing headwraps and patterned clothing. A white van with a roof rack is parked in the background under a clear blue sky with some trees. The overall scene suggests a community of people, possibly refugees or displaced persons, in a rural or semi-rural setting.

**Yli puolet maailman
pakolaisista on lapsia.**

Paluumuuttaja

Henkilö, joka on asunut pitemmän tai lyhyemmän ajanjakson synnyinmaansa rajojen ulkopuolella ja palaa takaisin synnyinmaahansa.

Suomessa paluumuuttaja -käsitettä käytetään entisistä ja nykyisistä Suomen kansalaisista sekä entisen Neuvostoliiton alueelta peräisin olevista henkilöistä eli inkerinsuomalaisista, joilla on suomalainen syntyperä.

Paperiton

Paperiton on henkilö, joka elää Suomessa vailla laillista oleskeluoikeutta. Paperittoman oleskelu ei ole virallisesti viranomaisten tiedossa tai sallimaa.

Paperittomaan maassa oleskeluun voi päätyä esimerkiksi sen jälkeen, kun on saanut kielteisen turvapaikka- tai oleskelulupapäätöksen, viisumi tai oleskelulupa on umpeutunut tai henkilö ei ole hakenut lainkaan oleskelulupaa.

Pelkkä passin tai muun henkilöllisyystodistuksen puuttuminen ei tee ihmisestä paperitonta. Turvapaikanhakijat eivät ole paperittomia, sillä heillä on lupa oleskella maassa hakemuksensa käsittelyn ajan. Paperittomat ovat pitkälti yhteiskunnan peruspalvelujen ulkopuolella.

Perheenyhdistäminen

Kansainvälisen suojelun perusteella Suomessa oleskelevilla on ihmisoikeuksien takaama oikeus saada viettää perhe-elämää. Suomea sitoo myös EU-direktiivi oikeudesta perheenyhdistämiseen. Suomessa oikeus koskee oleskeluluvan saaneen puolisoa ja alle 18-vuotiaita lapsia, tai lapsen tapauksessa vanhempia ja alaikäisiä sisaruksia. Käytännössä perheenyhdistäminen on hyvin hankalaa.

Oleskelulupahakemuksen perhesiteen perusteella voi panna vireille ainoastaan ulkomailla asuva hakija itse. Perheenyhdistämistä on haettava henkilökohtaisesti lähimmästä Suomen suurlähetystöstä, joten hakijan on yleensä matkustettava toiseen maahan.

Perheenyhdistämisen ehtoja tiukennettiin vuonna 2016 siten, että Suomessa oleskelevan perheenkokoajan on täytettävä kuukausittaiset toimeentuloedellytykset.

Sisäinen pako

Sisäisellä paolla tarkoitetaan tilannetta, jossa henkilö voi palata johonkin kotimaansa osaan ilman perusteltua pelkoa vainosta tai vakavasta haitasta tai hänen on mahdollista saada suojelua jostain kotimaansa osasta.

Tällöin hänelle voidaan olla myöntämättä turvapaikkaa sillä perusteella, että hänen on mahdollista paeta kotimaansa sisällä. Sisäisen paon mahdollisuus on aina arvioitava yksilöllisesti.

Siirtolainen

Siirtolainen on yleistermi henkilölle, joka muuttaa pysyvästi asumaan toiseen maahan. Siirtolaisella tarkoitetaan sekä maahanmuuttajaa että maastamuuttajaa. Kansainvälisissä tilastoissa siirtolainen on henkilö, joka muuttaa maasta ainakin vuodeksi ulkomaille.

Monien maiden tilastoissa siirtolaiseksi määritellään kuitenkin myös henkilöt, jotka muuttavat maahan lyhyemmäksi ajaksi – kuten puoleksi vuodeksi tai kolmeksi kuukaudeksi.

Siirtotyöntekijä

Siirtotyöntekijä on henkilö, joka siirtolaisen tavoin hakeutuu toimeentulon hankkiakseen toiseen maahan, mutta ei asetu sinne kuitenkaan pysyvästi.

Tilapäinen oleskelulupa

Turvapaikkaa Suomesta hakeneelle on voitu myöntää tilapäinen oleskelulupa, mikäli hakijaa ei tilapäisestä terveydellisestä syystä johtuen ole voitu palauttaa hänen kotimaahansa tai jos hänen maasta poistamisensa ei ole ollut käytännössä mahdollista. Tilapäisen oleskeluluvan saaneiden oikeudet ovat olleet hyvin rajalliset.

Lupa on voimassa vuoden kerrallaan, ja se voidaan uusida vain kerran. Mikäli kahden vuoden oleskelun jälkeen olosuhteet, joiden perusteella tilapäinen oleskelulupa on myönnetty, ovat edelleen voimassa, on henkilölle myönnetty jatkuva oleskelulupa.

Tilapäistä oleskelulupaa ei ole myönnetty heinäkuun 2015 jälkeen.

Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee turvaa vieraasta valtiosta. Turvapaikan hakeminen on ihmisoikeus. Vain pienelle osalle turvapaikanhakijoista myönnetään YK:n pakolaissopimuksen mukainen pakolaisstatus, joka perustuu henkilökohtaiseen vainoon.

Sen sijaan turvapaikanhakija voi saada oleskeluluvan toissijaisen suojeluntarpeen perusteella (esim. epäinhimillisen kohtelun uhka kotimaassa). Lisätietoa turvapaikan hakemisesta Suomesta Maahanmuuttoviraston sivuilta.

Turvapaikka

Valtion myöntämä suoja sen alueelle paenneelle ulkomaalaiselle. Ihmisoikeussopimus velvoittaa valtioita tarjoamaan turvapaikan sellaisille ihmisille, jotka eivät voi vainon vuoksi asua kotimaassaan. Jokaisella on niin ikään ihmisoikeuksien takaama oikeus hakea turvapaikkaa toisesta maasta.

Vain pienelle osalle
myönnetään YK:n
pakolaissopimuksen
mukainen pakolaisstatus,
joka perustuu
henkilökohtaiseen vainoon.

Turvapaikanhakijoiden sisäiset siirrot EU:ssa

Kansainvälistä suojelua hakeneen henkilön siirto jäsenmaasta, joka on vastuussa hakemusten käsittelystä toiseen EU-maahan. Tällä hetkellä turvapaikanhakijoita siirretään EU:n sisällä Kreikasta ja Italiasta muihin jäsenvaltioihin. Sisäisillä siirroilla pyritään tasaamaan turvapaikkahakemusten käsittelypainetta EU-jäsenvaltioiden kesken.

Ulkomaalainen

Suomessa ulkomaalaisella tarkoitetaan henkilöä, joka ei ole Suomen kansalainen.

UNHCR

United Nations High Commissioner for Refugees eli Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasioiden päävaltuutetun toimisto (YK:n pakolaisjärjestö) on perustettu vuonna 1951 auttamaan toisen maailmansodan jälkeisiä eurooppalaisia pakolaisia.

UNHCR:n tehtäviin kuuluu kansainvälisen suojelun tarjoaminen pakoon joutuneille, kestävien ratkaisujen etsiminen pakolaisongelmaan sekä hätäavun antaminen pakolaistilanteissa.

Vapaaehtoinen paluu

Jos hakijan turvapaikkahakemus hylätään eikä hänelle myönnetä oleskelulupaa myöskään toissijaisen suojelun perusteella, hänet käännytetään eli määrätään poistumaan maasta.

Mikäli hakijalle ei määrätä maahantulokieltoa, hän saa vähintään 7 ja enintään 30 päivää aikaa poistua maasta vapaaehtoisesti. Vapaaehtoinen paluu määrätään myös silloin, jos maassa oleskellut ulkomaalainen karkotetaan maasta mutta hänelle ei määrätä maahantulokieltoa.

Monissa tapauksissa on kuitenkin ongelmallista puhua vapaaehtoisesta paluusta. Esimerkiksi kaikki valtiot eivät suostu vastaanottamaan kansalaisiaan tai eivät tunnusta kielteisen päätöksen saanutta turvapaikanhakijaa kansalaisekseen.

Vapaaehtoisesta paluusta tulisikin puhua vain silloin, kun hakija on tehnyt tietoisin päätöksen palata vapaaehtoisesti kotimaahansa ilman ulkoista painostusta.

"Vapaaehtoisesta paluusta tulisi puhua vain silloin, kun hakija on tehnyt tietoisin päätöksen palata vapaaehtoisesti kotimaahansa ilman ulkoista painostusta."

Vastaanottokeskus

Vastaanottokeskus on paikka, joka tarjoaa asuinpaikan turvapaikkaa Suomesta hakeville. Vastaanottokeskus voi olla joko valtion, kunnan, järjestön tai yrityksen ylläpitämä. Vastaanottokeskuksessa asuminen on turvapaikanhakijalle ilmaista ja asumisen on tarkoitus kestää siihen saakka, kunnes hakijan turvapaikkahakemus on ratkaistu.

Turvapaikanhakija voi myös asua vastaanottokeskuksen ulkopuolella, jolloin majoitus on järjestettävä itsenäisesti ja omatoimisesti, mutta hakija on silti tietyn vastaanottokeskuksen palveluiden piirissä. Vastaanottokeskukset tarjoavat turvapaikanhakijoille lakisääteiset vastaanottopalvelut.

Ympäristösiirtolaisuus

Ympäristösiirtolainen on henkilö, joka on jättänyt kotinsa pitkäaikaisten tai yhtäkkisten muutosten kuten kuivuuden, aavikoitumisen, merenpinnan nousun tai tulvan vuoksi.

Ympäristösiirtolaisia ei yleensä määritellä pakolaisiksi, sillä he eivät ole Geneven pakolaissopimuksen mukaisen vainon kohteita. Ympäristösiirtolaisia ovat myös ilmastosiirtolaiset, jotka ovat jättäneet kotinsa ilmastomuutoksen aiheuttamien syiden vuoksi.

Kansainvälisen siirtolaisuusjärjestön IOM:n ennusteen mukaan ympäristösiirtolaisten määrä nousee yli 200 miljoonaan vuoteen 2050 mennessä.

**"Kansainvälisen
siirtolaisuusjärjestön
IOM:n ennusteen
mukaan
ympäristösiirtolaisten
määrä nousee yli 200
miljoonaan vuoteen
2050 mennessä."**

Etkö löytänyt etsimääsi sanaa tai aihetta?

Keskustelemme mielellämme pakolaisuuteen liittyvistä kysymyksistä ja ajankohtaisista aiheista.

Ida Schauman, vaikuttamistyön päällikkö
040 560 0772
ida.schauman(a)pakolaisapu.fi

Pakolaistyötä vuodesta 1965

Pako^{Suomen}**aisapu**